

FOLKVETT

Organ för Vetenskap och Folkbildning 2/85

LIV EFTER DÖDEN ?

Människan har alltid grubblat över vad som händer efter döden. Lever "själen" vidare eller är allting slut i och med kroppens förintelse? Naturvetenskapen har inga svar på dessa frågor, de hör liksom många av de stora livsfrågorna hemma inom religionen eller filosofin.

Men på senare tid har själens eventuella odödlighet diskuterats som om det gällde ett problem som kan lösas med vetenskapliga medel. Flera forskare, bl a några läkare, på olika håll i världen har lämnat rapporter med "indicier" eller "bevis" för att medvetandet kan existera skilt från kroppen och överleva denna.

Rapporterna innehåller berättelser från människor som varit nära att dö, eller som varit "kliniskt döda" (vad som nu menas med det), men sedan kvicknat till igen. De har beskrivit mycket speciella upplevelser under den period då de befann sig nära döden, med starka känslor av frid, värme och kärlek vid möten med anhöriga och någon sorts ljusgestalt.

De har också kunnat redogöra för detaljer i den behandling som sjukpersonalen givit dem.

Nära-döden-rapporterna utgör inga bevis för ett liv efter döden, och det är svårt att förstå vissa forskares okritiska attityd och ovilja att föreställa sig fysiologiska förklaringar till upplevelsena.

Då hjärtat slutar slå, råkar hjärnan i ett bristtillstånd. Man vet att extrem näringsbrist kan ge hallucinationer. Sådana kan också uppstå bl a vid narkos,

feber och vissa kroppsliga sjukdomar och skador.

Patienter, som blivit sövda med eter eller lustgas under en operation, kommer ofta ihåg hörselintryck från operationen. Att vissa sinnesintryck skulle kunna tränga igenom även till döende personer verkar inte omöjligt att tänka sig. Då är det inte heller så svårbegripligt om dessa personer efteråt kan redogöra för detaljer om injektioner, hjärtmassage o dyl.

Det är naturligt att dessa berättelser från döende patienter väcker stort gensvar hos människor. Många människor har också varit med om andra händelser, som skulle kunna tolkas som att livet fortsätter efter döden. Det är t ex inte ovanligt att någon, som förlorat en älskad anhörig, i sin sorg får en uppenbarelse av den bortgångna.

Berättelserna om nära-döden-upplevelser kan föra det positiva med sig, att de minskar ångesten inför döden. Men de kan också leda till ett osunt svärmeri inför döden, vilket tycks vara fallet i vissa spiritistiska kretsar. Människor kan också lockas att försöka uppnå liknande extatiska tillstånd genom att använda droger och därmed riskera att istället drabbas av starka obehagskänslor, ångest eller psykoser, eller fastna i ett beroende.

Några bevis för att vi är odödliga får vi nog aldrig. Och det kanske är det bästa - så kan var och en tro vad den vill och bli salig på sin fason. Smaken är nämligen olika även i dessa delikata frågor. Inte alla föredrar tanken på ett evigt liv framför det definitiva slutet i och med döden.

Kontakt med föreningen

Föreningens adress:

Vetenskap och Folkbildning, Box 185
101 22 Stockholm 1 pg 63591-2

Styrelsens medlemmar:

Berndt Brehmer Psykologiska inst Box 227 751 04 Uppsala	018/146589 hem 018/155400 arb	Professor i psykologi.
Lena Carlsson Grågåsvägen 13 752 51 Uppsala	018/320682	Vice ordförande. Populärvetenskaplig frilansjournalist.
Sven Ove Hansson Malmvägen 11 191 61 Sollentuna	08/355370 hem 08/7632827 arb	Föreningens ordförande. Miljöexpert i jordbruksdep. Författare i bl a populär- vetenskapliga ämnen.
Gunnar Englund Högbergsgatan 66A 116 53 Stockholm	08/410742 hem 08/7877416 arb	Univ.lektor i matematisk statistik
Sten Ewerth Hövdingevägen 11 181 62 Lidköping	08/7664689	Lektor i svenska och engelska.
Svante Janson Skolg 20 A 2 tr 753 32 Uppsala	018/107052 hem 018/183188 arb	Matematiker vid Uppsala universitet.
Martin Koff Box 116 147 00 Tumba	0753/31202 hem 08/222410 arb	Socionom. Arbetar inom ABF, främst med invandrarfrågor. Intr av att bemöta rasism och invandrarfientlighet.
Gunnar Steineck Vassvägen 8 A 161 53 Bromma	08/876066 hem 08/7361305 arb	Läkare vid Radiumhemmet. Aktiv i tidskriftsfören Motpol, har bl a skrivit om naturmedelsbranschen.
Jonas Söderström Örnbacken 8 126 51 Hägersten	08/7442491 hem 08/519526 arb	Journalist på tidningen Drog. Har läst ryska, öst- statskunskap, musikvetenskap. Föreningens kassör.

Psykiska gränstillstånd

De speciella upplevelser som en del människor har nära döden visar stora likheter med andra extrema sinnestillstånd. James E. Alcock, professor i psykologi vid Glendon College i York, Toronto, diskuterade bl a sådana tillstånd i en artikel i *Skeptical Inquirer* (**Psychology and Near-Death Experiences**, SI III/3, Spring 1979). Nedan följer ett referat av denna artikel.

Medan människan har lätt att acceptera djurens och växternas död, har hon svårt att förlika sig med tanken på sin egen. För att lindra ångesten inför livet och döden har religionerna utvecklats, som lär oss att vi har en själ som överlever kroppen.

Darwinismen innebar för många ett hot mot denna tro. Som en följd bildades 1882 det första parapsykologiska sällskapet, the Society for Psychical Research. Sällskapet ville försöka bevisa själens odödlighet. Idag har detta intresse väckts till liv igen, och det finns forskare som påstår sig ha bevis för reinkarnation, och för att det finns en själ som kan existera skild från kroppen.

Att uppleva döden

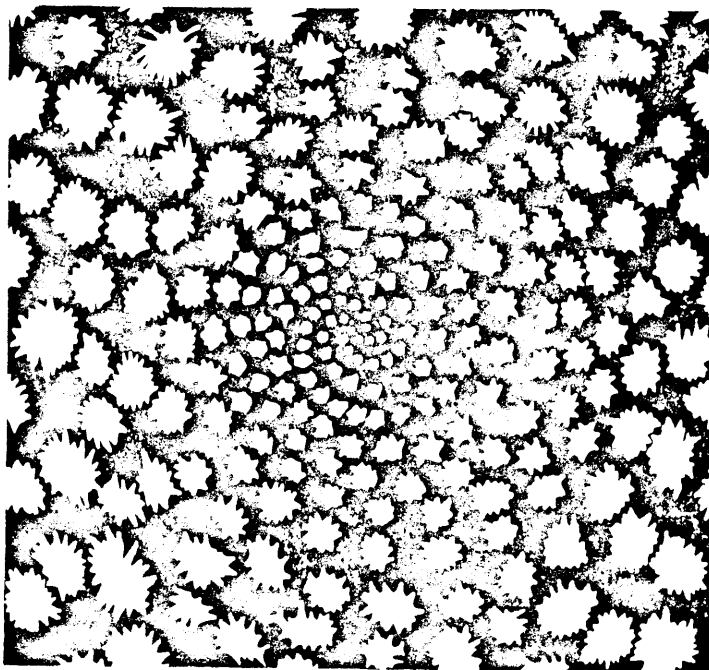
Den amerikanske psykiatern Raymond Moody menar, att de gemensamma erfarenheterna hos patienter som överlevt "döden", visar att själen lever vidare efter döden. Detta är vad de döende patienterna upplever:

Under starkt fysiskt obehag hör patienten läkaren förklara henne död. Ett plågsamt ringande ljud hörs och patienten känner sig bli dragen genom en tunnel. Hon märker att hon har en ny kropp

och ser sin gamla kropp liggande på båren, och sjukpersonalen som gör upplivningsförsök. Hon får se döda anhöriga och vänner och möter en starkt lysande varelse som utstrålar värme och kärlek. Hennes liv passerar revy medan hon upplever stor lycka och frid. Hon tycker sig ha kunskap om allt. Till slut kommer hon till en gräns, men något får henne att motvilligt vända tillbaka till sin gamla kropp. Efteråt är hon mycket starkt påverkad av upplevelsen och inte längre rädd för döden.

Moody tycker sig inte kunna finna några fysiologiska eller psykologiska förklaringar till dessa upplevelser. Därför har de inga naturliga förklaringar, säger han.

Många av dessa berättelser fick Moody först långt efter det att de ägt rum, och oftast sedan personerna ifråga hade hört honom tala om ämnet. Det var en stor variation i upplevelsorna, som dessutom uppgavs som delvis omöjliga att beskriva i ord - någonting som de har gemensamt med det som drogpåverkade personer och mystiker kan känna.

Tunnel av pulserande ljus; rapporterad syn under marijuanarus. Dessa tunnlar framträder både vid drogpåverkan och nära-dödenupplevelser. (Ur Science and the Paranormal.)

Mystiska upplevelser

Mystiska erfarenheter har inte uppmärksammats mycket av psykologer. Sådana extatiska tillstånd har många ungdomar försökt uppnå genom droger eller meditation sedan 60-talet. Mystiker och helgon har i alla tider rapporterat om liknande upplevelser, vilka med all sannolikhet utgör ett helt normalt men ovanligt tillstånd, som vem som helst kan få vara med om, t ex under avslappningsövningar.

Mystiska upplevelser liknar nära-döden-upplevelser, bl a på det sättet att rädslan för döden försvinner och att man tycker sig förnimma universums enhet. Kommentarer som "Jag kände att jag var beredd att dö" är vanliga från personer som berättar om dessa upplevelser. De känner sig samtidigt odödliga.

Utomkroppsliga erfarenheter

De flesta parapsykologer tror att någon sorts själ spontant kan lämna kroppen både i vaket tillstånd och under sömnen. Under s k utomkroppsliga tillstånd ser personen ifråga sig själv uppifrån. Den parapsykologiske forskaren Tart påstår sig ha gjort experiment som ger stöd åt att själen verkligen befinner sig ovanför kroppen vid dessa tillstånd. I experimenten fick försökspersonerna under sömnen läsa texten på ett papper, som de inte kunde nå. Men dessa experiment har kritiserats även av parapsykologerna själva.

John Palmer, professor i parapsykologi, drar slutsatsen att s k hypnagog sömn (se nedan) förklarar majoriteten av utomkroppsliga upplevelser, som för övrigt nästan alltid sker när man ska till att somna eller vakna.

Psykologer och psykiatriker känner väl till utomkroppsliga upplevelser, som anses kunna uppkomma i stressiga eller konfliktfyllda situationer. En antydning till sådana tillstånd finns också hos var och en, som försöker komma ihåg sig själv i en viss situation. Föreställ dig t ex dig själv då du satt och åt middag igår. Vad ser du? Säkert något som du aldrig har sett i verkligheten: En scen där du själv finns med, men du tittar på dig själv från en plats utanför kroppen.

Hypnagog sömn

Detta är ett tillstånd som de flesta människor upplever då och då medan de befinner sig mellan vakenhet och sömn. De utgörs av syner, där man först ser färger, ljus och geometriska former, sedan livliga och detaljrika bilder av ansikten och föremål. Till sist kan ovanligt vackra och storslagna landskap visa sig.

Hallucinationer

Hallucinationer är syner med sådan kraft att vi tror att de är verkliga. Undersökningar visar att vissa typer av bilder återkommer både vid användning av droger och vid hypnagog sömn, delirium, yrsel och sinnesdeprivation (då en person utestängs från yttre sinnesintryck). Dessa bilder utgörs av gallerverk, spindelnät, tunnlar och spiraler och kännetecknas av livliga färger och intensivt sken. I ett senare stadium kan även välkända personer och föremål visa sig. Utomkroppsliga upplevelser är vanliga.

Hypnotisk regression

I boken In Search of Bridey Murphy berättas om en amerikansk kvinna, som under hypnos erinrar sig ett tidigare liv på Irland. Många parapsykologer trodde på denna historia, trots att en

journalist på Chicago American avslöjade att kvinnan fått inspiration till detaljerna om sitt påstådda tidigare liv från en granne och en släkting som var från Irland.

Det troligaste är att de "minnen" som en hypnotiserad person berättar om är en fantasiblandning av tidigare information som glömts bort. Undersökningar som gjorts stöder denna teori.

Forskning utan metafysik

De s k bevisen för liv efter döden är föga imponerande. De ger också en förskönad bild av döden som en fantastisk övergång till ett annat liv. Risken finns t o m att vissa olyckliga människor begår självmord för att nå detta tillstånd.

Men vi bör för den skull studera mystiska upplevelser hos levande och döende människor, och det vore synd att bara överlämna det hela åt pseudovetenskapen. Det finns också forskare som samlat rapporter om

nära-döden-upplevelser och som inte anser sig behöva tillgripa några metafysiska förklaringar till dessa.

Föreningsnytt

Folkvett-serie i Dagens Nyheter

Dagens Nyheter har haft en lång artikelserie på Insidan, som utgått från vår förening. Serien hade det passande namnet "Folkvett". Författare till alla artiklarna är Calle Pauli.

Den 7/5 intervjuades Sven Ove Hansson. Den 8/5 intervjuades Ola Inghe och Hans Erik Wanntorp om kreationismen. De framhöll bl a att "kreationismen kommer i konflikt med hela den moderna världsbilden. Hela vetenskapen - inte bara utvecklingsläran - faller ju om man tar bort evolutionsteorin."

Den 17/5 publicerade DN Nils Edelmans essä om förhållandet mellan naturupplevelse och naturvetenskap, som tidigare varit publicerad i Folkvett.

Den 21/5 var Nils Trowald intervjuad. Han visade reportern trollkonster och berättade om trolleriets psykologi. Vidare kritiserade han dem som gör trollkonster och kallar dem övernaturliga, som Uri Geller. Människor kan ha ett behov av "något därutöver", sa han, men det behovet får inte utnyttjas ekonomiskt.

Den 28/5 hade DN ett läsarbrev från Mats Molen, som försvarade kreationismen och påstod att den "är en grundläggande del i den kristna världsbilden". Den 7/6 publicerade man Sagan om tornet ur Sven Ove Hansson bok "Vetenskap och ovetenskap".

Den 12/6 presenterade DN föreningen FRI under rubriken "Ny förening mot scientologi". Artikeln gav också en hel del information om scientologin. En kompletterande notis i DN 15/6 redovisade förbudet mot scientologi i Västtyskland. Scientologerna svarade i DN 25/6 genom Gun Lanciai, som påstod att det rörde sig om religionsförföljelse.

Den 18/6 framträdde Curt Roslund i DN under rubriken "Låt stjärntydningen vara den lek den är". Han berättade om astrologins historia och redovisade varför han inte tycker den ska tas allvarligare än en sällskapslek.

Föreläsningsserien framgångsrik

Föreningens föreläsningsserie i samarbete med ABF i Stockholm blev en stor framgång, om man ska räkna efter publikens storlek. Alla mötena var välbesökta. Mest välbesökt var Curt Roslunds föredrag "Astrologi - humbug eller vetenskap?". Dit kom 83 personer, och vi var nära att behöva avvisa besökare eftersom lokalen inte räckte till.

Övriga föreläsare var Sven Ove Hansson ("Att skilja mellan vetenskap och bluff"), Gunnar Steineck ("Är den alternativa medicinen något alternativ?") och Nils Trowald ("Att luras"). Serien avslutades med en diskussion om vetenskapen i folkbildningen. Serien ägde rum under januari t o m april.

En bra idé för medlemmar på andra orter: ta kontakt med t ex något studieförbund för att ordna en föreläsningsserie eller en enskilda föreläsning.

SOH

Det egendomliga fallet Elisabeth Kübler-Ross

Den schweiziska läkare Elisabeth Kübler-Ross blev känd i Sverige i början av 1970-talet för sina undersökningar av psykologiska reaktioner hos döende människor och för sina förslag om hur sjukvården ska hantera döendets problem. Under senare år har hon flera gånger besökt Sverige som talare på New Age-konferenser, där hon bl a har argumenterat för att nära-döden-upplevelser skulle vara bevis för att människan upplever döden.

Bakgrunden till Elisabeth

Kübler-Ross nya

budskap har inte blivit känd i Sverige. I USA har det däremot väckt stor uppmärksamhet att hon bl a deltagit i spiritistiska seanser av ett mycket märkligt slag. Fallet Kübler-Ross är, trots de särdeles pikanta detaljerna, typiskt för spiritismens historia.

Andevägledare

Den mest utförliga beskrivningen av sin nya världsbild gav Kübler-Ross i en intervju i tidskriften Playboy för fyra år sedan. Hon förklarar där vad hon menar när hon säger sig ha kontakter med andevägledare (spirit guides):

"Det första man måste veta är att andevägledare inte är något nytt. Jag uppfann dem inte. Som du vet talar bibeln om skyddsänglar. Barn talar alltid till och om sina låtsade 'lekkamrater' och blir sedan kritiserade av sina föräldrar och lärare och får

höra att de är för gamla för sådana barnsligheter. Detta är inget annat än andevägledare - människor som en gång har levt i vår fysiska värld och som sedan har dött. Sedan bestämmer de sig för att hjälpa en person under hans fysiska existens... Andevägledare existerar verkligen, de är aldrig mer än ett par fot borta från dig, dag och natt. ...Jag har fått välsignelsen att ha en mycket direkt kommunikation med mina vägledare under de allra senaste åren. ...Jag har förmånen att kunna vara i kontakt med dem, att se och tala med dem, att spela in dem på bandspelare. Och vid några tillfällen har de kommit i fysisk form."

Kübler-Ross har haft upplevelser av att lämna sin egen kropp, så kallade OBE (out of body experiences). Sådana upplevelser är inte svåra att förklara som hallucinationer, men hon är helt övertygad om den traditionella spiritistiska förklaringen: att själen lämnar kroppen.

"Jag har gjort övergången till andra sidan många gånger och passerat igenom ett bergspass med blommor. Jag kan sitta i en stol i Kalifornien och med tankens hastighet befinna mig hos min syster i Schweiz, utanför min fysiska kropp."

Leonhard Schaufelin, XVI c.

National Museum, Nuremberg

Elisabeth Kübler-Ross uppger sig vara utvald av Kristus.

Hon hävdar också att hon har kommit längre över till "andra sidan" än andra personer som haft liknande erfarenheter. Det första stadiet är, menar hon, det som man uppnår då man upplever sig passera genom en tunnel, ett bergspass eller en annan liknande övergångssymbol.

"Det varar troligen timmar, kanske dagar. I vart fall lämnar man sedan den eteriska kroppen och blir detta otroligt vackra energimönster. Det finns hundratals sådana i rummet just nu. Mycket få mänskliga ögon har någonsin sett detta, men jag har gjort det två gånger. Jag vet inte varför den gåvan givits till mig."

Hitlers ande — stor ledare?

I samma intervju berättar Kübler-Ross om sin själavandrings-tro. En del själar, säger hon, får återvända till Gud, andra måste återvända till jordelivet. Som svar på frågan under vilka förutsättningar en själ måste återvända till jorden sa hon:

"Om du inte klarat provet, om du inte har fullföljt alla de läxor du måste lära dig i den fysiska världen. Då kommer du tillbaka innan du återvänder till Gud. Alldeles självklart väljer du den tidpunkt i historien, de föräldrar, det land och den miljö som är mest ändamålsenliga för ditt öde."

Hon gick beredvilligt in på reporterens fråga vad som kommer att hända med Hitler sedan han dött.

"Han kommer troligen att vinna mer förståelse om mänskligt beteende än vad de flesta människor någonsin gör. Och detta, måste du förstå, kommer att vara en stor tillgång när han väljer hur han ska komma tillbaka för att bli en stor ledare."

Reportern undrade om det var oundvikligt att Hitler kom tillbaka som en stor ledare.

"Ja. Han missbrukade sina krafter för destruktions och misslyckades med att leda en nation till dess mer positiva och förverkligade existens. För att få göra detta kan han förresten behöva vänta 3000 eller 5000 år, för att finna en nation som erbjuder honom möjligheter att sona alla sina missgärningar. Sedan kommer han troligen att bli den största ledare som någonsin existerade."

Spiritistiska seanser

Under andra halvåret 1976 blev Elisabeth Kübler-Ross medlem i en spiritistisk sekt i Kalifornien, Facet Divinity Church, som grundats av Jay Barham. Sektens seanser inleds med att deltagarna sitter i mörker och sjunger. Mediet, som i regel är Barham, befinner sig i ett angränsande rum. Efter en stund kommer det ur detta rum ut vad de troende kallar en "andevarelse". En skeptiker skulle säga att det är mediet själv som kommer ut, omklädd och skyddad av mörkret.

För en icke-spiritist kan det vara obegripligt att denna enkla metod räcker för att övertyga de troende, men det är en av de mest använda metoderna i spiritismens historia. Spiritisterna brukar utan svårighet acceptera att mediets kropp är ytterst känslig under materialisationen, och att den därför inte får störas.

Vid seanserna i Barhams kyrka brukar "anden" ta med sig seansdeltagare till ett angränsande mindre rum. I Playboy-intervjun berättade Elisabeth Kübler-Ross om ett sådant tillfälle.

"Andevarelsen" kallade sig Salem.

"Sedan återkom Salem och han vidrörde mina sandaler en lång stund. Han strök mitt hår mycket milt och höll mig i handen. Sedan visste jag vad mina patienter talar om när de säger att man, då man passerat tunneln, är inne-sluten i en total, absolut kärlek."

Reportern frågade: När han rörde vid dig, kändes han som en verklig människa?

"Ja. Det känns ingen skillnad. Salem tog mig till rummet bredvid och berättade för mig att vi, människorna på den seansen, var valda att vara närvarande eftersom vi hade arbetat tillsammans i Jerusalem för 2000 år sedan tillsammans med Kristus. Och att vi hade förpliktat oss mot honom att om det uppstod en annan moralisk kris, om mänskligheten stod vid avgrunden, så skulle vi alla komma tillbaka och hjälpa till. Och Kristus kallade mig Isabelle. Salem sa till mig att detta samhälle kommer att försöka allt för att misskreditera mig. De kommer att göra narr av mig och tysta mig och hindra mig. Och var jag villig att acceptera denna uppgift? Jag svarade ja en gång till."

Hon försökte också att förklara hur materialisationen vid seanserna går till:

"Det kräver två slags energi. För det första behövs en enorm mängd positiv energi, mer energi än för att skjuta en raket till månen. Så det är ingen vanlig slags händelse. Om någon i gruppen är destruktiv eller negativ, kan ingen andevägledare materialiseras. Det är mycket komplicerat. För det andra krävs kanalenergi. En person - som Jay Barham - fungerar som kanal, och andevägledarna tar verkliga molekyler ur honom för att klonera en mänsklig varelse, i vilken form de framträder. Den huvudsakliga energin för att skapa den vägledare som kommer för att besöka oss kommer från oss, gruppen. Det är en äkta klonering. Och ju fler människor det är i gruppen, desto snabbare sker materialisationen."

Jay Barham beskrev hon som den bästa kanalen hon kände till, inte den enda men den bästa. Vidare berättade hon att hon betalade 50 000 dollar om året till hans kyrka.

Sexualumgänge med andar

Barhams sekt har blivit uppmärksammasad för det mycket nära umgänge som en del människor haft i enskilda rum med "andarna". Dessa företeelser avslöjades bl a i en artikel i tidskriften New West i juli 1979.

En del kvinnliga seansdeltagare har haft sexuellt umgänge med vad som enligt deras övertygelse var en av Barham framkallad ande. Vid ett tillfälle fick fyra kvinnor samma infektion efter umgänge med olika andar som framkallats av Barham. Åklagarmyndigheten i San Diego har i brist på bevis lagt ned ett ärende om en tioårig flicka som antastats av sin "andevägledare".

Ibland har kvinnliga medier ersatt Barham. Det har då framträtt kvinnliga andar. I New West framträdde ett avhoppat kvinnligt medium som uppgav att hon i samband med sektens seanser haft samlag med upp till fem män per kväll, men då framställt sig som andevarelse.

Playboys intervjuare frågade Kübler-Ross om sexualumgänget med andevägledare.

"Jag har inte den minsta aning om någon har haft sexualumgänge. Jag är säker på att andevägledarna hjälpte människor med dessa problem.

◊ LITOGRAFI av M C Escher.

...Jag har inga tvivel om att de sysslar med sexuella komplex. På vilket sätt de gör det, om de talar om det eller gör personen medveten om var hans frigidityt eller spänning kommer ifrån för att hjälpa honom, vet jag inte. Mitt liv är helt arbetsorienterat, så jag får all den hjälp jag behöver för mitt arbete."

Misslyckat avslöjande

År 1977 försökte Kübler-Ross' vän Deanna Edwards övertyga henne om att Barham var en bluff. Edwards deltog i en seans, och tände ljuset då en "ande" befann sig i det stora rummet. Hon såg då Barham, iförd endast en turban. Men detta övertygade varken Kübler-Ross eller någon av de andra troende seansdeltagarna. Så här kommenterade Kübler-Ross episoden i Playboy-intervjun:

"När hon tände ljuset, kunde det ha dödat kanalen, Jay, som befann sig i rummet bredvid. Eller gjort honom mycket sjuk med kräkningar under flera dagar. Detta är orsaken till att alla blev upprörda och till att andevarelsen böjde sig ned och täckte huvudet för att skydda det mot det starka ljuset. Hon var den enda, av alla de närva-

rande människorna, som skulle ha sett Barham, och han fanns inte ens i rummet."

Deanna Edwards erfarenhet är tyvärr mycket typisk. Under spiritismens långa historia har många gjort avslöjanden liknande hennes. Dessa avslöjanden har säkert bidragit till att avhålla människor från att dras in i sekterna, men de har i regel inte fått de redan spiritistiskt troende att ändra uppfattning. Trons makt är stark.

Rökning ofarligt?

Den som till äventyrs tror att Kübler-Ross' syn på döden och andevärlden är en oskyldig företeelse borde få en tankeställare av hur hon i Playboy-intervjun förklarade varför hon inte är rädd att bli sjuk av sitt kedjerökande.

"Voodoo-död kan inte döda dig om du inte är rädd; cigaretter kan inte skada dig om du inte är rädd för dem. Du kan bara bli skadad av det som du är rädd för."

Numera har Kübler-Ross brutit med Barham. Dock inte på grund av andras avslöjanden, säger hon, utan på grund av egna undersökningar. Dessa ska ha visat att hans förmåga till helbrägdagörelse har minskat.

En konsekvens av hennes tidigare läror?

För den som tagit del av Kübler-Ross' tidigare arbeten om döendets psykologi är det nog i förstone naturligtast att betrakta hennes spiritistiska verksamhet som helt artfrämmande och skild från vad hon tidigare sysslade

med. Den amerikanske författaren Ron Rosenbaum har ifrågasatt denna slutsats i en provocerande artikel för några år sedan.

Rosenbaum menar att det finns ett element av farlig dödsdyrkan redan i hennes tidigare arbeten. Döden framställs som något upphöjt, som en situation då människor uppnår högre insikter än de kunnat göra tidigare. Enligt Rosenbaum finns det ingen anledning att idealisera en passivt accepterande inställning till att döden är nära; han ser detta som en onaturlig attityd. Romaniseringen av döden, framställandet av den som mer "autentisk" än livet, för enligt honom mycket lätt över till försök att umgås med döden och de döda på olika sätt.

Rosenbaum går måhända till överdrift med sin kritik, men det finns all anledning att begrundna den noga. Människans förhållningssätt till döden kan nog aldrig bli annat än komplicerat och våndefullt. Kübler-Ross' spiritistiska läror är måhända ett av många försök att åstadkomma enkla lösningar på existentiella problem som tyvärr inte har några sådana enkla lösningar.

Sven Ove Hansson

Källor

Kate Coleman (1979) Elisabeth Kübler-Ross in the Afterworld of Entities, New West, July 30, 1979, s 43-50.

Ron Rosenbaum (1982) Turn on, tune in, drop dead, Harper's, July 1982, s 32-42.

Marcia Seligson (1981) Elisabeth Kübler-Ross, Playboy, May 1981, s 69-106.

The conversion of Kübler-Ross, Time, 12 November 1979, s 55.

Skeptikerns bokhylla

Denna gång ska vi ta upp några böcker som behandlar pseudovetenskap med anknytning till döden.

Den spiritistiska rörelsen som tog fart år 1848 med systerarna Fox' andeknackningar har gett upphov till en omfattande litteratur, också en hel del kritiska verk. En god presentation på svenska av spiritismens historia är Efraim Briem, Spiritismens historia. Den kom ut 1922, men det är ingen större olägenhet eftersom den klassiska spiritismen tog slut ungefär då.

Ruth Brandon, The Spiritu-
lists, kom ut 1983. Den ger en betydligt mer insiktsfull skildring av spiritismen än vad Briem åstadkom. Brandon berättar en hel del om de metoder som medierna använde för att framkalla olika fysiska seansrumsfenomen. Dessutom tränger hon in en del i psykologin bakom fenomenen, både de lurandes och de lurades psykologi.

Brandons bok är den bok om spiritismen jag vill rekommendera i första hand. Vill man stifta bekantskap med de metoder som användes för att framkalla olika seansrumsfenomen, är dock de böcker mest givande som utkom då spiritismen hade sina glansdagar. Den anonymt

utgivna Confessions of a Medium (1882), skriven av Chapman, är både upplysande och mycket roande. Författaren gick i lära som assistent hos ett medium, och lärde sig det mesta av yrkets hemligheter. Sedan hoppade han av, och skrev denna bok som avslöjar både yrkeshemligheterna och umgängesformerna mellan medier. (Då det bara var medier närvarande, och inga "vanliga" spritister, behövde man inte upprätthålla skenet av att det fanns några äkta andefenomen i seansrummen.)

Den störste avslöjaren av det spiritistiska skojeriet var trollkonstnären Harry Houdini. Flera av hans böcker om trolleri innehåller uppgifter om mediernas metoder, bl a Houdini on Magic (utg av WB Gibson och MN-Young, 1953). Houdini skrev också en bok om sina erfarenheter av spiritism, A Magician Among the Spirits.

Den mest fullständiga uppräknings av spiritistiska mediernas metoder finns i Hereward Carrington, The Physical Phenomena of Spiritualism, som utkom 1908. Boken består huvudsakligen av en nästan encyklopedisk genomgång av fenomen och hur de kan framkallas. Den avslutas dock av en serie redovisningar av mediefenomen

som Carrington ansåg vara äkta. Hans godtrogenhet i detta avsnitt är svår att förstå när man tagit del av hans rika kunskaper om lurendrejeriet inom branschen.

Ett par skandinaviska skeptiska böcker från spiritismens glansperiod bör också nämnas. Karl av Geijerstam gav år 1892 ut boken Modern vidskepelse, som bl a tar upp några exempel på spiritistiskt skojeri i Sverige. Dansken Alfred Lehmann utgav flera kritiskt granskande skrifter om spiritismen, bl a Spiritismen og dens saakaldte beviser (1921),

Spiritismen har aldrig hämtat sig efter de många avslöjandena vid 1900-talets början. Däremot har s k nära döden-upplevelser fått stor uppmärksamhet under senare år. Det finns en utmärkt bok om dessa och snarlika fenomen, Susan J Blackmore, Beyond the Body. An Investigation of Out-of-the-body Experiences (1982). Författaren trodde från början att dessa fenomen var äkta, men när hon ägnat dem grundliga vetenskapliga studier kom hon på andra tankar.

Sven Ove Hansson

Rättelse om kreationismen

Ett stycke i Ola Inghes artikel om kreationismen föll tyvärr bort i förra numret av Folkvett. Läsaren fick därigenom det felaktiga intrycket att sista stycket i artikeln handlade om USA, medan det i själva verket handlade om Sverige. Här återges artikelns två sista stycken:

Det stora internationella inflytande som många amerikanska frikyrkor idag har har medfört en viss aktivering av creationistiska grupper i många länder. I Sverige, där creationism länge haft ett fäste i en del frikyrkor, har en del av den amerikanska litteraturen översatts och bidragit till en viss nytändning av frågan i en del religiösa kretsar, både inom frikyrkor och i lågkyrkliga delar av Svenska Kyrkan.

Det är dock svårt att se hur rörelsen skulle kunna tränga utanför de aktivt troendes skara. Förekomsten av religionskapsundervisning torde tillfredsställa de flestas krav på att få frågan belyst från flera håll än den etablerade vetenskapens. Utan någon konkret skol- eller annan kulturpolitisk fråga att mobilisera kring torde creationisterna i likhet med andra här förekommande pseudovetenskaper i huvudsak vara hänvisade till en relativt steril idékamp, t ex genom infiltration av studieförbundsverksamhet o dyl.

Klippet

Kontakter med de döda

Lördagen den 19/1 1985 var Friedrich Jürgenson huvudperson i TV-programmet Här har du ditt liv. Han berättade där om hur han anser sig ha spelat in de dödas röster på band. Detta gav upphov till en hel del skrivelser i pressen. Den mest upplysande kommentaren var måhända den som Lars Westman gjorde i Vi (nr 4, 24/1 1985):

"Jag har aldrig träffat en desperatare människa än Friedrich Jürgenson. Det är nog tio år sedan jag mötte honom. Han kallade till presskonferens i sitt hem i Höör där han skulle spela upp sina bandupptagningar från andevärlden.

Det skulle bli det parapsykologiska genombrottet, sa han.

Han inledde med ett föredrag där han förberedde oss på vad vi skulle få höra. Vi skulle få höra hans mamma tala från andra sidan. Vi skulle lämna hans hus fyllda av hopp.

- Jag har svaret på den stora frågan om livet efter detta, sa han.

Sen satte han på bandspelaren. Det var bara rasp och knaster. Hör ni inte hur hon talar, sa Friedrich Jürgenson.

Vi hörde inte ett smack och de flesta av mina kollegor bröt upp efter tio minuter, lurade på århundradets scoop.

Jag och en reporter från Göteborg satt kvar i sex timmar, medan Jürgenson vred på knapparna till sin radio. Han tyckte det var konstigt att vi inte hörde alla röster som talade till oss från andra sidan."

Det är lätt att falla för illusionen att höra vad man vill höra.

"Astralkroppen lämnar den döda".
(Engelsk teckning från 1800-t.)

I Dagens Nyheter den 30/7 1984, under rubriken Motroten, berättar Björn Afzelius om en artikel i Weekly World News. Enligt artikeln ska Stockholmsläkaren Uta Jurgenson, en kollega till honom, sex sjukskö-

terskor och fyra laboratorieassistenter ha sett hur en döende patients själ lämnade kroppen. Alla ska de ha sett "ett glimrande blåaktigt ljus som kom rätt upp ur kroppen, svävade uppåt och upplöstes i intet som en rök".

"Eftersom läkarna är namngivna, den döende är uppgiven som ett av fem offer för en flygkrasch från en resa till Bergen, och eftersom denna intressanta iakttagelse enligt uppgift snart skall publiceras i Swedish Journal of Surgeons så har man goda möjligheter att kontrollera fakta.

Men ingen dr Jurgenson, ingen flygkrasch och ingen tidskrift med det uppgivna namnet finns, så vi får allt vänta på bevis som inte själva löser upp sig i en blå rök."

Spöken i farten

I Kvällsposten den 19/8 1984 berättades om "spökprästgården" i Borgvattnet. Den har rykte om sig att ha varit hemsökt av spöken i minst 60 år. År 1970 övervägde man att riva huset. Då inträdde handelsmannen Erik Brännholm som köpte byggnaderna och gjorde om dem till spökhärbärge. "Brännholm annonserade om hur hemsökt det var att sova i spökprästgården och folk strömmade till." Det kostar idag 65 kronor att ligga en natt i något av de fem spökrummen. Ett diplom ingår i priset.

I Dagens Nyheter den 11/1 1985 berättas om en annan spökprästgård, den i Hjortsberga i Blekinge.

"Komminister Benqt Randolphsson tycker att spöket är ett så otrevligt sällskap att han flyttat därifrån. En av anledningarna är att ingen vill bli prästfru i en sådan bostad."

Handtaget till en källardörr ska ha tryckts ned och dörren öppnats, utan att det funnits någon synlig hand på andra sidan. Hundar har rest ragg och till synes utan anledning huggit i tomma luften. I en arkivlokal har böcker fallit ned över en kyrkoskrivare.

I Sydsvenska Dagbladet den 12/1 1985 förtydligar sig Randolphsson och säger att "man skall inte behöva leva under samma tak som onda andar". Reportern är dock något miss-tänksam och undrar om det inte finns ett samband med den sk boplikten, dvs vissa prästers skyldighet att bo i tjänstebostäder som de beskattas för som en förmån.

I Kvällsposten 12/1 1985 berättar Randolphsson att han försökt driva bort de onda andarna genom en ceremoni där han iklädd full mundering läste trosbekännelsen och gjorde korstecken. Därefter ska det ha blivit bättre.

Två hjältemodiga reportrar från Kvällsposten övernattade i prästgården och rapporterade om sina upplevelser den 20/1 1985. De hade suttit uppe till klockan fyra och diskuterat livsåskådningsfrågor. Några spökerier hade de dock inte att rapportera.

Lars Ahlgren, som skickat in klippen om spökprästgården, skickade med några reflektioner om hur spökerierna kan ha uppkommit:

"Även jag har fått pärmar och kartonger över mig från illa stuvade förrådshyllor, men orsaken har aldrig varit annan än just den att pryglarna varit illa ditställda.

Även jag har träkonstruktioner som ger distinkta ljud ifrån sig nattetid (en träbokhylla och en gammal grammofon i ekträ från 20-talet) men detta beror på volymförändringar i träet när temperaturen faller om natten. En lång trappa av trä som finns i båda de aktuella prästgårdarna kan säkerligen ge en god illusion av fotsteg när en hel serie spänningar utlöses nattetid."

En annan vanlig faktor vid spökerier är drag. Luftdrag kan bl a bidra till bedrägliga känslor av att någon är närvarande i rummet.

Om det drar eller knarrar, eller om dörrar öppnas av sig själva, i ett nybyggt höghus brukar man ringa fastighets-tjänsten. Om detsamma händer i ett gammalt slott eller en gammal prästgård finns det betydligt mer fantasifulla lösningar att tillgripa.

Djurens liv efter döden

I Skeptical Inquirer (IX:1, s 20-21) refereras en ny utveckling på det paranormala området. Det är tidskriften Inner Light som ställer frågan: "Finns det ett liv efter detta för din älskade hund, katt eller kanarieågel?" Svaret blir jakande.

Trovärdiga vittnesskildringar återges. "Min hund skällde från andra sidan graven", berättar ett av vittnena.

Konkurrenttidskriften National Enquirer betalar \$100 för berättelser som visar att husdjur har paranormal förmåga. Ytterligare en tidskrift, National Examiner, har blandat sig i leken. Där presenterar man Dr Radj Potel från Calcutta, som gäller som "ledande psykofysiker". Enligt honom härstammar ca 20 procent av våra hundar och katter från utomjordiska djur som först kom till jorden för mer än 50 000 år sedan från Plejaderna. (En stjärnhop ca 400 ljusår från oss.) Om ditt husdjur har paranormal förmåga, om det instinktivt kan förstå dig, eller om det har en nästan mänsklig personlighet, så härstammar det troligen från Plejaderna, enligt Dr. Potel.

För egen del undrar jag om inte en del husdjur kan härstamma från närmare planeter. Varför talar det annars så mycket om marskatter?

SOH

"Religiösa" riter hos djur

I Science and the Paranormal (N Y 1981, ed Abell and Singer) har psykologen Ronald Siegel skrivit ett kapitel som heter Life After Death, där han bl a jämför upplevelser hos döende och drogpåverkade människor och visar på de stora likheterna.

Siegel diskuterar också vissa etologers rapporter om intressanta beteenden hos djur. Studier av hur djuren beter sig inför döden kan kanske ge insikter om oss själva:

När elefanter stöter på döda djur, begraver de dessa under gyttja, jord och löv. Både döda noshörningar, bufflar, kor och t o m människor, liksom andra elefanter, kan bli begravda på detta sätt. Ibland täcks liken med frukt, blommor och färggranna lövverk.

Vissa myror bär sina döda in i övergivna rum och gångar i boet. Andra samlar rester av döda insekter i en tät ring runt sitt bo.

Babianer i Sydafrika kurar ihop sig i solnedgången, stirrar mot horisonten i väster, är tysta en stund och ger sedan ifrån sig ett stönande ljud, som annars bara hörs vid mycket sorgliga tillfällen.

Även djuren tycks alltså medvetna om naturens och livets växlingar.

Kanske formades människans religiösa riter från ett instinktivt beteende, där eventuellt också djurens riter härmades, säger Siegel. Så har t ex många primitiva folkslag lärt sig vissa medicinska kunskaper genom att studera hur djuren gör när de är sjuka eller skadade. Ett exempel är att lägga lera på öppna sår.

Elefanter rullar sig i gyttja och lera då de har sår. Ser de ett sjukt eller döende djur, försöker de ge detta lera eller frukt. Dör djuret, fortsätter elefanterna att förse det med lera och frukt, som till slut helt och hållet täcker liket.

LC

Hallucinationens matematik

Jack Cowan vid California Institute of Technology har konstruerat en matematisk modell, som försöker förklara hur hallucinationer med geometriska mönster uppstår. Om detta står att läsa i New Scientist, Vol 97, 1344, sid 367 under rubriken The Mathematics of Hallucination.

LC

Konferens för skeptiker

The Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal, den amerikanska organisation som vi samarbetar med, höll i slutet av juni för första gången en konferens i Europa, närmare bestämt i London.

Konferensen pågick i två dagar. Den var offentlig och ägde rum i en hörsal i University College. Det är svårt att sammanfatta en så innehållsrik och vittomfattande konferens; jag ska ge några glimtar från de olika föredragen.

James E Alcock, kanadensisk psykolog, framhöll att det inte räcker att påvisa vad det är för fel på olika pseudovetenskapliga påståenden. Man måste också ta reda på vad det är som gör att folk tror på dem. Han jämförde med synen på drömmar i olika kulturer. Många naturfolk anser att det man upplever i drömmen är verkligt, men en annan verklighet. Vi har kommit bort från den villfarelsen. Då borde vi också så småningom kunna komma bort t ex från villfarelser om paranormala fenomen.

Philip J Klass berättade om läget inom ufologin. Bl a tog han upp de konspirationsteorier enligt vilka CIA skulle dölja fakta som visar att ufologerna har rätt. CIA har nu släppt nästa alla sina do-

kument om UFO. Varför de återstående inte har släppts vet man inte, men det kan t ex vara därför att de avslöjar källor som CIA har i utlandet. I vart fall är dokumenten så få att de inte svarar mot något större intresse för frågan.

Melvin Harris berättade om "regression till tidigare liv" under hypnos. Det finns inget som tyder på att det rör sig om annat än fantasier som framkallas under hypnos, men i USA florerar nu reinkarnationsterapin.

Jeremy Cherfas tog upp frågan om "vattumannens tidsålder" och påvisade hur detta begrepp är inkonsistent med gängse västerländsk astrologi - vilket inte hindrar att många gladeligen tror på båda delarna.

Al Seckel, amerikansk fysiker, förklarade fysiken bakom gång på glödande kol. Han berättade också om en eldgång som hade arrangerats av CSICOP-sektionen i södra Kalifornien som en motvikt mot mystikernas eldgång. 125 personer gick barfota över glödbädden, varav 124 oskadda. Den ende som skadades var en man som fick för sig att stanna på mitten och ta ett foto (trots klara direktiv att man inte fick stå stilla på glödbädden).

Ray Hyman och CEM Hansel, två av de psykologer som lagt ner mest arbete på kritisk granskning av

parapsykologiska experiment, höll föredrag om några aktuella sådana experiment. Fortfarande har det inte framkommit något hållbart bevis för att paranormala fenomen existerar.

James Randi, den amerikanske trollkonstnären, berättade om ett poltergeist-fall som han undersökt. Någon ande hittade han inte, men väl en olycklig tonåring som försökte dra åt sig uppmärksamhet.

Konferensen gav också tillfälle till informella kontakter mellan skeptiker i olika länder. Vetenskap och folkbildning visade sig vara kända i CSICOP-kretsar som en av de mest livaktiga skeptikerföreningarna i Europa. Något som vi väl då får försöka leva upp till.

Sven Ove Hansson

FOLKVETT

Organ för Vetenskap
och Folkbildning

Ansvarig utgivare:
Lena Carlsson

Redaktion: Styrelsen för
föreningen Vetenskap
och Folkbildning

Adress: Vetenskap och
Folkbildning, Box 185,
101 22 Stockholm 1

Postgiro: 63591-2

Kontaktperson:
Lena Carlsson
Grågåsv 13,752 51 Uppsala
018/320682

Prenumeration:
Ingår i medlemsavgift (75 kr).
Övriga: 50 kr. 4 nr/år.

KV-Repro,
Uppsala 1985

Innehåll

	sid
Ledare	2
Kontakt med föreningen	3
Psykiska gränstillstånd	4
Föreningsnytt	7
Det egendomliga fallet Elisabeth Kübler-Ross	8
Skeptikerns bokhylla	13
Rättelse om kreationismen	14
Klippet	15
Konferens för skeptiker	19